

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 9, Issue 2, June 2021, p. 159-174

Received	Reviewed	Published	Doi Number
05.05.2021	27.05.2021	30.06.2021	10.29228/ijlet.51274

**Reflection of Speaking Achievements in Turkish Curriculum to
Secondary School Turkish Textbook (5, 6, 7 and 8th Grade) Activities**

Hasan KAVRUK¹ & Nursen YILDIRIM²

ABSTRACT

The purpose of this research is to evaluate the 5th, 6th, 7th and 8th grade textbooks prepared according to the 2019 Turkish Language Curriculum in terms of including speaking acquisitions. For this purpose, the activities in the books were scanned, and the activities related to speaking skills were associated with the speaking achievements in the program. The research was carried out with the scanning model, which is one of the qualitative research designs. Descriptive analysis was used to explain and interpret the data obtained through document review. As a result of the research, it was seen that speaking was the least used skill in Turkish textbook activities. While the number of speaking activities shows a balanced distribution to the themes in the 5th, 6th and 8th grade books; There is no such balance in the 7th grade book. In addition, while some gains accumulated, some gains were not addressed at all. As a matter of fact, not all of the speaking outcomes in the program were reflected in the activities in the 7th and 8th grade Turkish textbooks. The speaking activities in the textbooks are more "prepared speaking" at every grade level. shaped around gain. It was determined that the activities were quite shallow in terms of speaking strategies, and the richest book in this respect was the 6th grade Turkish textbook. These determinations reveal that speaking achievements are not reflected in Turkish textbooks within a plan and system.

Key Words: Speaking skill, Turkish language textbooks, Turkish language teaching program, activity

**Türkçe Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Ortaokul
Türkçe Ders Kitabı (5, 6, 7 Ve 8. Sınıf) Etkinliklerine Yansımaları**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarını konuşma kazanımlarına yer verme durumu açısından değerlendirmektir. Bu amaçla kitaplardaki etkinlikler taranmış, konuşma becerisine yönelik olan etkinlikler ise programdaki konuşma kazanımlarıyla ilişkilendirilmiştir. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi yoluyla elde verilerin açıklanması ve yorumlanmasında betimsel analizden yararlanılmıştır. Araştırma neticesinde Türkçe ders kitabı etkinliklerinde en az yer verilen becerinin konuşma olduğu görülmüştür. Konuşma etkinlikleri sayısı 5, 6 ve 8. sınıf kitaplarında temalara dengeli bir dağılım gösterirken; 7. sınıf kitabında böyle bir denge söz konusu değildir. Ayrıca bazı kazanımlarda yığılma olurken bazı kazanımlar ise hiç ele alınmamıştır. Nitekim programda yer alan konuşma kazanımlarının tamamı 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklere yansıtılmamıştır. Ders kitaplarındaki konuşma etkinlikleri her sınıf seviyesinde daha çok "Hazırlıklı konuşma yapar." kazanımı etrafında şekillenmiştir. Konuşma stratejileri bakımından da etkinliklerin oldukça sığ kaldığı, bu açıdan en zengin kitabın ise 6. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu belirlenmiştir. Bu belirlemeler ise konuşma kazanımlarının Türkçe ders kitaplarına bir plan ve sistem dâhilinde yansıtılmadığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konuşma becerisi, Türkçe ders kitapları, Türkçe öğretim programı, etkinlik

¹ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, hasan.kavruk@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-2345-6789

² Öğretim Görevlisi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, nursen.yildirim@ozal.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1977-9419

Giriş

Eğitim öğretim sürecinde ders kitapları en çok yararlanılan kaynaklardır. Türkçe derslerinde öğrencilerin dil becerileri bu kitaplardaki metinler ve etkinliklerle geliştirilmeye çalışılır. Kitapların öğretim sürecindeki bu rolü okuma ve dinleme metinlerinin, metinlere ait etkinliklerin nitelikli olmasını gerektirir.

Türkçe öğretiminde temel amaç öğrencinin ana dilini etkili bir düşünme ve iletişim aracı olarak kullanmasını sağlamaktır. Bunun için anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi sürecinde öğretimin temel gereği olan metinler ve bu metinlere ilişkin etkinlikler dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri için birer uyaran olmalıdır (Sever, Kaya ve Aslan, 2006: 18).

Sözlü iletişim aracı olarak konuşma insanların en önemli ve ayırıcı özeliği kabul edildiğinden insan "konuşan bir varlık" olarak tanımlanır. Konuşma, zihinde biçimlenen düşüncelerin ses organları yardımıyla anlamlı söz kalıbına dönüştürülmesidir. Konuşmanın yazılı ifadeye göre en önemli ayrımı konuşmanın doğal koşullar altında ve hazırlıksız yapılmasıdır (Gündüz ve Şimşek, 2014: 17-20).

Ana dilini iyi bilmek iyi konuşmanın temelini oluşturur. Zihinde var olan ne kadar kavram ve bu kavramlara ilişkin bilgi varsa söylenecekler o kadar çok olur. Duygu ve düşüncelerini etkili biçimde ifade etmek insana sayısız yarar sağlar. Bilgi ve birikimlerini karşı tarafa iletmekte zorlanmak, o bilgileri kullanamamak demektir. Kullanılmayan bilgi ise doğal olarak işlevselliğini yitirir (Yaman, 2007).

İnsan, başkalarıyla ilişkilerini sürdürüebilmek ve toplum hayatına uyum sağlayabilmek için duygu ve düşüncelerini kendi çevresindeki insanlara aktarmak zorundadır. İletişim adı verilen bu aktarma eylemi hem biyolojik hem psikolojik olarak bir zorunluluktur. Yapılan araştırmalara göre kişinin çevresiyle en etkili iletişim kurma yolu konuşmadır. Konuşmanın bu işlevi etkili, doğru, kusursuz konuşmanın önemini vurgular. Çünkü birey sosyal varlık alanında doğru iletişim sağladığı, kendini iyi ifade ettiği sürece huzurlu olur. O halde duygu ve düşüncelerin doğru aktarımı ancak dil yanlışlarından arınmış, içerik olarak tutarlı ve söyleyişe önem veren akıcı bir konuşmayla sağlanır.

Türkçe eğitimi, dört temel dil becerisi ekseninde gerçekleştirilir. Dinleme/izleme ve okuma anlamaya; konuşma ve yazma ise anlatmaya yönelik becerilerdir. 2020- 2021 eğitim öğretim yılı ortaokul Türkçe ders kitapları, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanmıştır. Bu araştırmada 2020- 2021 eğitim öğretim yılında ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikler konuşma kazanımlarına yer verme açısından incelenmiştir. Hem program hazırlayıcılara hem de ders kitabı yazarlarına geri bildirim sağlamak için ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki kazanımların durumunu tespit etmek önemlidir.

Problem Durumu

Bu araştırmanın problem cümlesi şudur:

"2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer verilen konuşma kazanımları, ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerine hangi oranda yansıtılmıştır?"

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, konuşma kazanımlarına yer verme durumu açısından ortaokul Türkçe ders kitaplarını incelemektir. Bu amaca yönelik ayrıntılı bilgiye ulaşabilmek için araştırmaya yön veren temel sorular ise şunlardır:

1. 5. sınıf Türkçe ders kitabı etkinlikleri 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bulunan konuşma kazanımlarını nasıl yansıtmaktadır?
2. 6. sınıf Türkçe ders kitabı etkinlikleri 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bulunan konuşma kazanımlarını nasıl yansıtmaktadır?
3. 7. sınıf Türkçe ders kitabı etkinlikleri 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bulunan konuşma kazanımlarını nasıl yansıtmaktadır?
4. 8. sınıf Türkçe ders kitabı etkinlikleri 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bulunan konuşma kazanımlarını nasıl yansıtmaktadır?

Araştırmanın Önemi

Araştırma, dört temel dil becerileri olan dinleme, konuşma, okuma ve yazmadan sosyal hayatta yoğun şekilde kullanılan konuşmayı konu edinir. Bu nedenle araştırma sonuçları Türkçe ders kitaplarının konuşma becerisi bakımından niteliğini ortaya çıkaracak olması bakımından önem taşır. Çünkü Türkçe derslerinin temel malzemesi ders kitaplarıdır. Araştırmada ulaşılan tespitler ders kitaplarına etkinlik hazırlamada yol gösterici olmaktadır. Ayrıca araştırma, ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki konuşma kazanımlarının durumuna ilişkin literatüre katkı sağladığı için önemlidir. Araştırma tüm bu özellikleriyle ortaokul Türkçe ders kitaplarını dört sınıf seviyesinde konuşma eğitimi açısından geniş bir açıyla ele almaktadır. Bu alandaki eksiklikleri, etkinliklerin programla örtüşme durumunu ortaya koymasıyla gelecekte yapılacak yeni öğretim programlarına veri teşkil etmesi açısından önemlidir.

Yapılan alanyazın incelemeleri sonucunda Türkçe ders kitabı etkinlikleri ve konuşma eğitimi üzerine yapılmış birçok çalışmaya rastlanmıştır. (Erden, 2014; Marangoz, 2014; Temizkan, 2014; Dumanlı Kadızade ve Önder, 2016; Ayaz ve Yenen Avcı, 2017; Benzer ve Ünsal, 2019; Çarkıt, 2019; Sarıkaya, 2019; Çetinkaya, 2020; Oryaşın, 2020).

Erden (2014), konuşma eğitimine yönelik olarak öğretmen görüşlerine yer verdiği çalışmada; öğretmenlerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda önerilen konuşma eğitimi yöntem/tekniklerine ilişkin yeterliliklerinin farkında olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bir diğer çalışmada Marangoz (2014), ilköğretim Türkçe ders kitaplarını konuşma eğitimi açısından incelemiş ve bireyin günlük yaşantısında kullanabileceği birçok konuşma türünün 6, 7 ve 8. sınıflardaki Türkçe dersi işleniş süreçlerinde çok fazla yer bulamadığını belirlemiştir.

Temizkan (2014), Türkçe ders kitaplarını 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki temel beceriler açısından incelemiş ve kitapların temel beceriler açısından istenen düzeyde olmadıklarını tespit etmiştir.

Dumanlı Kadızade ve Önder (2017), yaptıkları araştırmada Türkçe çalışma kitabında yer alan etkinliklerin konuşma becerisi amaç ve kazanımları ile örtüştüğü ancak çoğunlukla kazanımların tamamına birebir uygun etkinliklerin yer almadığı kanısına varmıştır.

Ayaz ve Yenen Avcı (2017) tarafından yürütülen çalışmada öğretmen kılavuz kitapları konuşma eğitimi açısından değerlendirilmiş; 6, 7 ve 8. sınıf öğretmen kılavuz kitaplarında bazı amaç ve kazanımlar ile yöntem ve tekniklere sıklıkla bazılarında ise az yer yer verildiği tespit edilmiştir

Benzer ve Ünsal (2019), konuşma öğretiminin uygulamaya yansımaları öğretmen görüşleri ile değerlendirilerek Türkçe derslerinde kazandırılmaya çalışılan okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri içinde en az konuşma becerisi üzerinde durulduğunu belirlemiştir.

Çarkıt (2019), ortaokul Türkçe ders kitaplarını öğretmen görüşleriyle değerlendirdiği çalışmada öğretmenlerin kitaplarda okuma, anlama ve yazma etkinliklerini yeterli görürken dinleme ve konuşma etkinliklerini yetersiz bulduklarını ifade etmiştir.

Sarıkaya'nın (2019) ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin çeşitli açılardan değerlendirdiği makalede Türkçe ders kitaplarındaki toplam 932 etkinlikten büyük bir kısmının (%64,59) ana metin eksenli olduğu tespit edilmiştir.

Çetinkaya (2020), ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metin ve etkinlikleri tür ile kazanımlar açısından değerlendirdiği yüksek lisans tezinde Türkçe ders kitaplarında temalara göre metin sayılarına dikkat edildiği, metin türlerinin dengeli bir dağılım göstermediği, bazı metin türlerine sıklıkla yer verildiği ve bazı metin türlerine hiç yer verilmediği, etkinliklerin büyük bir kısmının okuma beceri alanıyla ilgili olduğu, diğer beceri alanlarının göz ardı edildiği ve kazanımların etkinliklere göre dengeli dağılmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Oryaşın'ın (2020) Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikleri incelediği çalışmasında ders kitaplarındaki etkinliklerin temel dil becerilerine dağılımının dengeli olmadığı, sınıf düzeylerine göre becerilere ilişkin etkinlik sayılarının değişiklik gösterdiği; 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımları büyük oranda karşılama karşın Türkçe ders kitaplarında kimi kazanımlara yönelik etkinlik örneklerine yer verilmediği belirlenmiştir.

Yukarıda yer alan araştırmalar dikkate alınca ortaokullarda konuşma eğitiminin genellikle öğretmen görüşleri ekseninde veya sınıf bazında değerlendirildiği görülmüştür. Programdaki konuşma kazanımları ile ders kitabı etkinliklerinin örtüşme düzeyini ortaya koyan yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada 2020-2021 eğitim öğretim yılında kullanılan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin konuşma eğitimi açısından niteliğine bütüncül bir anlayışla ve sınıf seviyelerine göre karşılaştırmalı olarak bakılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikleri konuşma becerisine yer verme bakımından ele alan bu çalışmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Araştırma her sınıf düzeyinden (5, 6, 7 ve 8) bir kitap olmak üzere örneklem olarak seçilen dört Türkçe ders kitabının incelenmesi ile sınırlıdır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki konuşma etkinliklerini konuşma becerisine yer verme açısından konu alan bu çalışma nitel bir araştırma olup genel tarama modelindedir. Nitel araştırma, "Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41). Tarama modeli ise, "Geçmişte ya da hala var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırma konusu olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır" (Karasar, 2019: 109).

Çalışma Materyali

Araştırmanın evrenini 2020- 2021 eğitim öğretim yılında ortaokullarda MEB tavsiyesi ile Türkçe ders kitabı olarak okutulan kitaplar oluşturmaktadır. Söz konusu eğitim öğretim yılında ortaokullarda okutulmak üzere MEB tarafından önerilen sekiz Türkçe ders kitabı vardır. Bakanlığın resmî eğitim, bilişim ağı olan EBA'da 5. ve 8. sınıflar için birer kitap bulunurken 6. ve 7. sınıflar için üçer farklı kitap bulunmaktadır. Bu çalışmada ise söz konusu eğitim öğretim yılında Malatya il merkezindeki ortaokullarda (5, 6, 7 ve 8. sınıflarda) okutulmakta olan dört Türkçe ders kitabı incelenmiştir.

Tablo 1. Konuşma Etkinlikleri Bakımından İncelenen Türkçe Ders Kitapları

Yazar Adı	Kitap Adı	Yayınevi	Basım Yeri	Basım Yılı
Şule ÇAPRAZ BARAN Elif DİREN	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı	Anıttepe Yayıncılık	Ankara	2020
Tuncay DEMİREL	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı	EKOYAY Eğitim Yayıncılık Matbaacılık	Ankara	2020
Hilal ERKAL Mehmet ERKAL	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 7. Sınıf	Özgün Matbaacılık	Ankara	2020
Hilal ESELİOĞLU Sıdıka SET Ayşe YÜCEL	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı	MEB Yayınları	İstanbul	2020

Veri Toplama Tekniği

Bu araştırma, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarını konuşma kazanımlarına yer verme açısından incelemeyi amaçladığından çalışmada doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189). Çalışmada, ders kitaplarındaki etkinlikler incelenmiş ve kuramsal çerçevenin oluşturulması için alan yazın taraması yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada nitel verilerin analiz süreçlerinden olan betimsel analiz kullanılmıştır. "Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre yorumlanır. Bu analiz çeşidinde amaç elde edilen verileri önce sistematik biçimde betimlemek, daha sonra açıklamak ve yorumlamaktır" (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239).

Türkçe Dersi Programı'nda (2019) belirtilen konuşma becerisi kazanımlarından hareketle verilere ulaşıldığı için çalışmada içerik analizi yapılmıştır. Ders kitaplarındaki metinlere yönelik hazırlanmış etkinlikler konuşma kazanımlarını karşılama açısından incelenmiştir. Etkinliklerde işlenen konuşma kazanımları inceleme esnasında tespit edilmiş ve listelenmiştir. Ardından bu kazanımların frekansları çıkarılmış ve her kazanımın kitapta kaç defa ele alındığı belirlenmiştir. Daha sonra söz konusu frekanslar her kitap için ayrı ayrı tablo hâline getirilerek sunulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Nitel çalışmalarda doğrudan sayılarla analiz yapılmaz ancak analizlerin sayısal veriye dökülmesi mümkündür. Bunun için alanyazındaki çoğu nitel çalışmada uzman görüşlerinin karşılaştırıldığı ve elde edilen yüzdenin verildiği tespit edilmiştir. Bu nedenle araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin

sağlanması için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Çalışma kapsamına dâhil edilen dört Türkçe ders kitabında okuma ve dinleme/izleme metinleriyle ilişkilendirilmiş 1094 etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerin tamamı araştırmacı tarafından dil becerilerine dağılım açısından incelenmiştir. Daha sonra konuşma kazanımlarına yönelik olduğu belirlenen 96 etkinlik detaylı olarak ele alınmış ve her bir etkinlik programdaki konuşma kazanımlarıyla eşleştirilmiştir.

Kitaplarda bulunan etkinliklerden hangisinin konuşma becerisine yönelik olduğunu saptama aşamasında üç Türkçe eğitimi uzmanından görüş alınmıştır. Bu doğrultuda seçkisiz yöntemle belirlenen 50 etkinlik uzman görüşüne sunulmuştur. Bu etkinlikler listelenmiş ve yanlarına dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dil becerileri yazılmıştır. Uzmanlardan ise her bir etkinlik hangi dil alanıyla ilişkili ise o kısmı işaretlemeleri istenmiştir. Uygulanan bu çalışma neticesinde bir etkinliğin hangi dil becerisine ait olduğunu belirleme hususunda %90 görüş birliği sağlandığı tespit edilmiştir. Bunun için Miles- Huberman güvenilirlik formülü (Miles & Huberman 1994'ten Akt. Baltacı, 2017: 8) kullanılmıştır:

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Uzlaşma Sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama Sayısı}}$$

Güvenirlik hesaplamasında uzlaşma yüzdesinin %90 çıkması, bu 1094 etkinliği inceleme çalışmasının güvenilir olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir. Zira uzmanlar arası uyuma düzeyinin % 90-100 olması araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini saptamada önemli bir ölçüttür. (Büyüköztürk, 2019: 180).

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerle ilgili bulgulara yer verilmiştir. Etkinlik yönergesinde bulunan ifadeler dil becerisinin tespitinde yol gösterici olmuştur: “okuyunuz, konuşma yapınız, yazınız” gibi. Etkinlikler dil becerileri ve kazanımlarla ilişkilendirilirken birden fazla kazanıma veya beceriye yönelik etkinliklerde baskın olan beceri alanı esas alınmış ve kazanım tespiti bu doğrultuda yapılmıştır. TDÖP'deki konuşma kazanımlarıyla ilişkilendirme neticesinde elde edilen bulgular her sınıf için tablolar halinde sunulmuştur.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda kazanımlar; dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri şeklinde gruplara ayrılarak her bir sınıf düzeyine uygun olarak farklı başlıklarda sıralanmıştır. Programdaki konuşma kazanımları 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyeleri için aynıdır:

Tablo 2. Konuşma Kazanımları ve Bunların Sınıf Düzeyine Göre Kodları

Konuşma Kazanımları	Kazanım Kodları			
	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf
1. Hazırlıklı konuşma yapar.	T. 5. 2. 1.	T. 6. 2. 1.	T. 7. 2. 1.	T. 8. 2. 1.
2. Hazırlıksız konuşma yapar.	T. 5. 2. 2.	T. 6. 2. 2.	T. 7. 2. 2.	T. 8. 2. 2.
3. Konuşma stratejilerini uygular.	T. 5. 2. 3.	T. 6. 2. 3.	T. 7. 2. 3.	T. 8. 2. 3.
4. Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.	T. 5. 2. 4.	T. 6. 2. 4.	T. 7. 2. 4.	T. 8. 2. 4.
5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	T. 5. 2. 5.	T. 6. 2. 5.	T. 7. 2. 5.	T. 8. 2. 5.
6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	T. 5. 2. 6.	T. 6. 2. 6.	T. 7. 2. 6.	T. 8. 2. 7.
7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	T. 5. 2. 7.	T. 6. 2. 7.	T. 7. 2. 7.	T. 8. 2. 6.

Programdaki konuşma kazanımları sınıf seviyelerine göre aynı olmakla beraber birinci, üçüncü ve altıncı kazanımların açıklamasında bazı farklılıklar bulunur. “Hazırlıklı konuşma yapar” kazanımında 5. ve 6. sınıflar için “Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır” açıklaması bulunur. 7. sınıflar için bu kazanım açıklamasında öğrencilerin düşüncelerini mantıksal bir bütünlük içinde sunmaları ön plana çıkarılmıştır. 8. sınıflar için öğrencilerin araştırma sonuçlarını sempozyum, panel, forum vb. ortamlarda sunmaya teşvik edilmesi önerilmiştir. “Konuşma stratejilerini uygular” kazanımına ilişkin 5. sınıflarda serbest, güdümlü, kelime ve kavram havuzundan seçerek konuşma gibi yöntem ve tekniklerin kullanımı vurgulanmışken; 6. sınıflarda bunlara yaratıcı konuşma ve hafızada tutma tekniği de eklenmiştir. 7. sınıflarda katılımlı, yaratıcı, güdümlü, empati kurma, tartışma ve eleştirel konuşma gibi yöntem ve tekniklerinin kullanımı önerilmiştir. 8. sınıflarda ise yaratıcı, güdümlü, empati kurma, tartışma, ikna etme ve eleştirel konuşma gibi strateji önerileri bulunur. “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır” kazanımı 5. sınıflarda “ama, fakat, ancak ve lakin” ifadelerini kullanmakla açıklanmışken; 6. sınıflarda bu ifadelerle “bununla birlikte, buna rağmen” de eklenmiştir. 7. sınıf için bu kazanım “oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak” ifadelerini kullanmalarını sağlamakla açıklanmıştır.

Konuşma becerisiyle ilgili olarak programda adı geçen yöntem ve teknikler şunlardır: Serbest, güdümlü, kelime ve kavram havuzundan seçerek konuşma, yaratıcı konuşma, hafızada tutma tekniği, katılımlı konuşma, empati kurma, tartışma ve eleştirel konuşma, ikna etme (MEB, 2019). Bu yöntemler aşamalı olarak sınıf seviyelerine göre önerilmiştir. Kitaplardaki etkinlik yönergelerinde de yer yer bu yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

İncelenen kitapların TDÖP’deki konuşma kazanımlarına yer verme durumları sınıf düzeyleri bakımından karşılaştırılarak tablo ile gösterilmiştir:

Tablo 3. Konuşma Kazanımlarına Yönelik Etkinlik Sayılarının Sınıf Düzeyleri Bakımından Karşılaştırılması

Kazanımlar	5.Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Hazırlıklı konuşma yapar.	5	9	3	10
Hazırlıksız konuşma yapar.	4	3	3	11
Konuşma stratejilerini uygular.	12	8	-	7
Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.	2	4	-	-
Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	2	1	-	-
Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	2	3	-	-
Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	1	4	-	2
Toplam	28	32	6	30

5.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Konuşma Etkinlikleri

Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında 32 metne ait 327 etkinlik yer almaktadır. Etkinlik sayıları metinlere dengeli bir dağılım göstermez; bir metne ait en az 8, en fazla 13 etkinlik vardır. Etkinliklerde şemalar, görseller, tablolar sıkça yer alır. Etkinliklerde okuma becerisi ağırlıktadır, konuşma ise en az yer verilen dil becerisi konumundadır. 327 etkinlikten yalnızca 28’i konuşma kazanımlarına yöneliktir.

Tablo 4. Etkinlik- Kazanım İlişkisi (5.Sınıf)

Kazanım Kodu	Konuşma Kazanımları	Etkinlik	
		f	%
T. 5. 2. 1.	Hazırlıklı konuşma yapar.	5	17,9
T. 5. 2. 2.	Hazırlıksız konuşma yapar.	4	14,2
T. 5. 2. 3.	Konuşma stratejilerini uygular.	12	42,9
T. 5. 2. 4.	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.	2	7,1
T. 5. 2. 5.	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	2	7,1
T. 5. 2. 6.	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	2	7,1
T. 5. 2. 7.	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	1	3,7
Toplam		28	100

İncelenen kitapta 2019 TDÖP'deki bütün kazanımların ders kitabına uygulama olarak yansıdığı görülmektedir. T.5.2.3 "Konuşma stratejilerini uygular" üzerinde en fazla (f=12) durulan kazanımdır. Bu kazanıma yönelik uygulamalarla öğrenciler serbest, güdümlü, kelime ve kavram havuzundan seçerek konuşma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaya yönlendirilmiştir.

T. 5. 2. 7. "Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır" en az (f=1) yer verilen kazanımdır. Programda belirtilmediği halde etkinliklerde yer verilen bazı konuşma stratejileri vardır. Bunlar görselden hareketle konuşma, tartışma ve canlandırmadır.

Konuşma etkinliklerinin temalara dengeli bir dağılım gösterdiği söylenebilir. Neredeyse her metne ait bir konuşma etkinliği mevcuttur. Konuşma kazanımlarına yönelik uygulamalarda genellikle yönerge olarak "arkadaşlarınızla paylaşınız, bir konuşma yapınız, görüşlerinizi açıklayınız" ifadeleri yer almaktadır.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Konuşma Etkinlikleri

Ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabında 32 metne ait 248 etkinlik yer almaktadır. Etkinlik sayıları metinlere dengeli bir dağılım göstermez; bir metne ait en az 6, en fazla 13 etkinlik vardır. Etkinlikler şema ve görseller açısından oldukça zengindir.

Etkinliklerin çoğunun okuma becerisi etrafında şekillendiği belirlenmiştir. Konuşma ise diğer dil becerilerine oranla uygulamalara daha az yansımıştır. Kitapta yer alan 248 etkinlikten 32'si konuşma becerisini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Tablo 5. Etkinlik - Kazanım İlişkisi (6. Sınıf)

Kazanım Kodu	Konuşma Kazanımları	Etkinlik	
		f	%
T. 6. 2. 1.	Hazırlıklı konuşma yapar.	9	28,2
T. 6. 2. 2.	Hazırlıksız konuşma yapar.	3	9,3
T. 6. 2. 3.	Konuşma stratejilerini uygular.	8	25
T. 6. 2. 4.	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.	4	12,5
T. 6. 2. 5.	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	1	3,2
T. 6. 2. 6.	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	3	9,3
T. 6. 2. 7.	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	4	12,5
Toplam		32	100

TDÖP’de yer verilen bütün konuşma kazanımlarına etkinliklerde yer verilmiştir. Toplam 32 konuşma içerikli uygulamanın olduğu kitapta sıklıkla üzerinde durulan kazanım T. 6. 2. 1 “Hazırlıklı konuşmalar yapar.”dır. Konuşma önceden hazırlık gerektiren bir beceri olarak vurgulanmıştır. Bu kazanımı içeren uygulamaların yönergelerinde de bu doğrultuda ifadeler dikkat çeker: “Konuşmanızı yapmadan önce anlatacaklarınızın içeriğini düşünce sıralamasına göre düzenleyiniz” (Demirel, 2020: 151), “Filmi anlatmadan önce anlatacaklarınızı bir kâğıda listeleyiniz” (Demirel, 2020: 230), “Çektiğiniz fotoğrafları arkadaşlarınıza gösteriniz. Bunun için kısa bir sunum hazırlayınız. Prova yapınız, sunumunuzu 2-3 dakika ile sınırlayınız” (Demirel, 2020: 234). Konuşmanın sıradan ve kendiliğinden bir beceri olmadığı, düşüncelerin bir sistem dahilinde aktarımıyla değer kazandığını vurgulayan bu uygulamalar oldukça önemlidir. T. 6. 2. 5. “Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır” etkinliklerde en az yer verilen kazanımdır.

İncelenen kitapta programda belirtilmeyen bazı konuşma stratejilerine de yer verilmiştir. Bunlar hafızada tutma tekniği, görselden hareketle konuşma ve beyin fırtınasıdır. Öğrencileri dersi hareketlendirecek farklı dil uygulamalarına yönlendirme açısından bu stratejiler önem arz eder. Tüm bunlar üzerinde sıkça durulan (f=8) T. 6. 2. 3. “Konuşma stratejilerini uygular” kazanımı ile doğrudan ilişkilidir. Kitap strateji bakımından oldukça geniş bir yelpaze sunar ve etkinlik yönergelerinde bu stratejiler açıklanır.

Etkinliklerde hedeflenen konuşma kazanımının sınırları çizilir. Bu sayede konuşmanın salt bir beceri olmayıp kompleks bir dil becerisi olduğuna dikkat çekilir. 6.sınıf Türkçe ders kitabındaki konuşma becerini geliştirmeye yönelik etkinliklerde “beden dilinizi etkili kullanınız; yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanınız; konuşmanızı bir plan dâhilinde gerçekleştiriniz” gibi uyarı niteliğinde ifadeler yer alır. Konuşmayı destekleyip geliştirecek bu unsurlara öğrencilerin dikkat etmesi beklenir. Bu bağlamda bazı konuşma etkinliklerinin TDÖP’deki birden fazla konuşma kazanımına yönelik olduğu ortaya çıkar.

Konuşma kazanımlarına yönelik uygulamalarda yönergeler uzun ve oldukça açıklayıcıdır. Öğrencinin ne yapması gerektiği, etkinlikte hangi stratejinin kullanıldığı adeta adım adım açıklanmıştır.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Konuşma Etkinlikleri

İncelenen 7. Sınıf Türkçe ders kitabındaki 32 metne ait 268 etkinlik bulunur. Bir metne ait en az 5, en fazla 12 etkinlik vardır. Bu bağlamda etkinlik sayılarının metinlere dengeli dağılmadığı söylenebilir.

7. sınıf Türkçe ders kitabı, incelenen dört kitap içerisinde konuşma kazanımlarını en az yansıtan ders materyalidir. Öyle ki tüm etkinlikler içerisinde konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlik sayısı 6'dır.

Tablo 6. Etkinlik-Kazanım İlişkisi (7. Sınıf)

Kazanım Kodu	Konuşma Kazanımları	Etkinlik	
		f	%
T. 7. 2. 1.	Hazırlıklı konuşma yapar.	3	50
T. 7. 2. 2.	Hazırlıksız konuşma yapar.	3	50
T. 7. 2. 3.	Konuşma stratejilerini uygular.	-	-
T. 7. 2. 4.	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.	-	-
T. 7. 2. 5.	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	-	-
T. 7. 2. 6.	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	-	-
T. 7. 2. 7.	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	-	-
Toplam		6	100

7.sınıf Türkçe ders kitabında programda belirtilen bütün amaç ve kazanımlara yer verilmemiş, etkinlikler T. 7. 2. 1. "Hazırlıklı konuşma yapar." ve T. 7. 2. 2. "Hazırlıksız konuşma yapar." kazanımları etrafında şekillenmiştir. TDÖP'de 7. sınıflar için önerilen konuşma stratejileri olan katılımlı, yaratıcı, güdümlü, empati kurma, tartışma ve eleştirel konuşma gibi yöntem ve tekniklere kitapta hiç yer verilmemiştir. "Beden dilinin etkili kullanımı, kelimeleri anlamına uygun kullanma, geçiş ve bağlantı ifadelerini yerinde kullanma, yabancı kelimelerin Türkçelerini kullanmaya özen gösterme" becerilerine kitapta hiç yer verilmeyerek bu kazanımlar ihmal edilmiştir.

Kitaptaki konuşma etkinliklerinin yönergeleri oldukça kısadır ve açıklama içermez. Hazırlıklı konuşmalar için "bir sunum yapınız", hazırlıksız konuşmalar için "arkadaşlarınızla konuşunuz, görüşlerinizi açıklayınız" gibi genel ifadelerle yönergeler oluşturulmuştur.

Konuşma becerisinin değerlendirilme durumu ile ilgili olarak çeşitli ölçme araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Sunum yapmaya yönelik iki etkinlikte öğrencinin kendi konuşmasını değerlendirmesine yönelik ölçütler içeren formlar bulunur. Bu formlardaki maddeler sunumun hangi basamaklarda gerçekleştireceği ve öğrencinin nelere dikkat etmesi gerektiği üzerine bilgilerden oluşur.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Konuşma Etkinlikleri

İncelenen 8. sınıf Türkçe ders kitabında 32 okuma ve dinleme metnine ait 251 etkinlik vardır. Etkinlikler metinlere dengeli dağılmayıp bir metne ait etkinlik sayısı 5 ile 10 arasında değişmektedir.

Kitaptaki etkinlikler çoğunlukla okuma becerisini geliştirmeye yöneliktir. Konuşma ise en az yer verilen dil becerisi konumunda olup diğer becerilere oranla ihmal edilmiştir. 251 etkinlikten 30'u konuşma becerisi ile ilişkilidir.

Tablo 7. Etkinlik- Kazanım İlişkisi (8.Sınıf)

Kazanım Kodu	Konuşma Kazanımları	Etkinlik	
		f	%
T. 8. 2. 1.	Hazırlıklı konuşma yapar.	10	33,3
T. 8. 2. 2.	Hazırlıksız konuşma yapar.	11	36,7
T. 8. 2. 3.	Konuşma stratejilerini uygular.	7	23,3
T. 8. 2. 4.	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.	-	-
T. 8. 2. 5.	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	-	-
T. 8. 2. 6.	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	-	-
T. 8. 2. 7.	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	2	6,7
Toplam		30	100

Tabloya göre 8. sınıf Türkçe ders kitabında TDÖP'deki konuşma kazanımlarının tamamına yer verilmemiştir. Daha çok T. 8. 2. 1. "Hazırlıklı konuşma yapar." ve T. 8. 2. 2. "Hazırlıksız konuşma yapar." kazanımlarına yönelik uygulamalar vardır. Hazırlıklı konuşmalarda genellikle "Metne Hazırlık" kısmında verilen bir konuyu öğrencinin hazırlanarak sunması istenmiştir.

Hazırlıksız konuşmalarda nesli tükenen hayvanlar, kan bağışının önemi, reklamlar, kitaplar, spor, çevreyi koruma gibi güncel konularla ilgili görüşlerin paylaşılması önemsenmiştir. T. 8. 2. 4 "Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.", T. 8. 2. 5. "Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.", T. 8. 2. 6. "Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır." kazanımlarına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir.

Neredeyse her metinden sonra konuşma becerisine yönelik etkinlik bulunur, yalnızca üç metne (Kedi ile Fare, Portakal, Eşref Saat) ait etkinliklerde konuşma becerisine yer verilmemiştir.

Anlamaya dayalı dil becerisi (okuma, dinleme) uygulamaları konuşma etkinliklerinde öncül olarak verilmiştir. Genellikle iki bölümden oluşan etkinliklerde ilk bölümünde bir okuma, görsel okuma veya dinleme uygulaması bulunur. Etkinliğin ikinci bölümünde öğrenci bu uygulamalardan yola çıkarak konuşmaya yönlendirilir.

Konuşma becerisinin değerlendirilme durumu ile ilgili olarak çeşitli ölçme araçlarına yer verilmiş, öğrencinin kendini ve arkadaşlarını konuşmanın niteliği bakımından değerlendirmesine olanak sağlanmıştır. Bu ölçme araçları "Sözlü Sunum Becerisi Öz Değerlendirme Formu" (f=2), "Akran Değerlendirme Formu" (f=2) ve "Jüri Üyeleri Değerlendirme Ölçütleri" (f=2) başlıklarıyla etkinliklerde yer almıştır. Bu formlar iyi bir konuşmada olması beklenen özelliklere dikkat çekmesi bakımından oldukça önemlidir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan konuşma kazanımlarının Türkçe ders kitaplarında (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) hangi düzeyde kullanıldığını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada kitapların konuşma etkinliklerine yer verme durumu değerlendirilmiştir. Her biri farklı sınıf düzeyi için hazırlanmış olan dört Türkçe ders kitabı konuşma eğitimi bakımından incelenmiş ve elde edilen bulgular tablolar halinde sunularak yorumlanmıştır.

Çalışma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki 1094 etkinlik dil becerileri ile ilişkili olma açısından değerlendirilmiş ve konuşmanın en az yer verilen dil becerisi konumunda olup diğer becerilere oranla ihmal edildiği tespit edilmiştir. Nitekim Benzer ve Ünsal (2019), nitel araştırma desenlerinden olgu bilim ile gerçekleştirdikleri araştırmada Türkçe derslerinde kazandırılmaya çalışılan okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri içinde en az konuşma becerisi üzerinde durulduğunu belirlemiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin %67'sinin yönerge eksikliği, öğrencinin ilgisini çekememe, fazla zaman gerektirme gibi nedenlerden ötürü ders kitabında yer alan konuşma etkinliklerini yetersiz bulduğu görülmüştür. Benzer şekilde Çarkıt (2019), öğretmen görüşlerinden yola çıkarak Türkçe ders kitaplarını değerlendirdiği çalışmasında öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kitaplarda yer alan dinleme ve konuşma etkinliklerini yetersiz bulduklarını tespit etmiştir. Arslan (2010), konuşma eğitimi etkinliklerini öğretmen görüşleriyle değerlendirdiği makalede öğrencilerin programda belirtilen kazanımları tam olarak edinemediklerini, konuşma etkinliklerinin öğrencilerin kendilerini sözlü olarak ifade etmeleri, seslerini ve beden dillerini etkili kullanmaları bakımından yetersiz kaldıkları sonucuna ulaşmıştır.

Konuşma becerisi ortaokul Türkçe ders kitaplarında bir plan ve sistem dâhilinde ele alınmamıştır. Her sınıf seviyesinde farklı uygulamalar bulunup etkinlikler genellikle bir kazanım etrafında yığılmış, kimi kazanımlar ise ihmal edilmiştir. 5. ve 6. sınıf kitaplarında TDÖP'de bulunan bütün kazanımlar uygulamaya yansıtılmışken; 7. ve 8. sınıf kitaplarında programdaki bütün konuşma kazanımları uygulamaya yansıtılmamıştır. Benzer şekilde Marangoz (2014), ilköğretim Türkçe ders kitaplarında konuşma eğitimi uygulamalarını incelemiş, bireyin günlük hayatında kullanabileceği birçok konuşma türünün 6, 7 ve 8. sınıflardaki Türkçe dersi işleniş süreçlerinde çok fazla yer bulamayıp ders kitaplarının konuşma becerisi geliştirmede yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Oysa Kuru'ya (2018) göre eğitimin tüm kademelerinde konuşma becerisi "biliyor" kabul edilen ve üzerinde çok fazla durulmayan bir beceridir. Aksine tüm öğrenme alanlarının da çıkış noktası olan konuşma becerisi ilk yıllardan sonuna kadar üzerinde durulması gereken bir beceridir.

İncelenen kitaplar konuşma kazanımına yönelik etkinliklere yer verme açısından tutarlı değildir. En fazla konuşma etkinliği 6. sınıf Türkçe ders kitabında (f=32), en az konuşma etkinliği ise 7. sınıf Türkçe ders kitabında (f=6) bulunur. "Hazırlıklı konuşma yapar." ve "Hazırlıksız konuşma yapar." kazanımları her sınıf seviyesinde ele alınmıştır. "Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır." ise en az yer verilen kazanımdır. "Konuşma stratejilerini uygular.", "Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.", "Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.", "Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.", "Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır." kazanımları ise 7. ve 8. sınıf kitaplarında ihmal edilmiştir. Dumanlı Kadızade ve Önder (2016), 2005-2006 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ile 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe çalışma kitaplarını inceledikleri çalışmada çalışma kitabında yer alan etkinliklerin konuşma becerisi amaç ve kazanımları ile örtüştüğü ancak çoğunlukla kazanımların tamamına birebir uygun etkinliklerin yer almadığı kanısına varmışlardır.

Konuşma etkinlikleri büyük oranda hazırlıklı konuşma uygulamalarıyla şekillendirilmiş, “Derse Hazırlık, Metne Hazırlık, Hazırlık Çalışmaları” bölümlerinde verilen konular konuşma etkinliklerine yansıtılmıştır. Benzer ve Ünsal (2019), konuşma öğretiminin uygulamaya yansımaları öğretmen görüşleriyle belirleyerek öğretmenler tarafından en çok kullanılan yöntemin %21 oranında “hazırlıklı konuşma” olduğunu, bununla birlikte öğretmenlerinin %17’sinin öğrencilerdeki konuşma becerisini geliştirmek için yaptıkları etkinliğin “ders içi etkinliklerde söz hakkı verme” ile sınırlı kaldığını tespit etmişlerdir.

Konuşma kazanımlarına yönelik etkinliklerde 5, 7 ve 8. sınıflarda oldukça kısa, açıklayıcı ve yönlendirici olmayan yönergeler yer verilmiştir. 6. sınıf ders kitabı etkinlikleri ise daha uzun, açıklayıcı, yönlendirici, konuşmanın bir plan dâhilinde yapılmasına dikkat çeken yönergelerle kurgulanmıştır.

Konuşma etkinliklerinin temalara en dengeli dağılım gösterdiği kitap 6. sınıf Türkçe ders kitabıdır. 32 metnin her birine ait bir konuşma uygulaması bulunur. 7. sınıf ders kitabında ise böyle bir tutarlılık söz konusu değildir.

Konuşma stratejileri bakımından en geniş yelpaze 6. sınıf Türkçe ders kitabında sunulmuştur. TDÖP’de sınıf seviyesi için önerilmiş tüm stratejilere etkinliklerde yer verilmekle beraber hafızada tutma tekniği ve beyin fırtınası gibi programda bulunmayan stratejiler de işin içine katılarak konuşma eğitiminde çeşitlilik esas alınmıştır. 7. sınıf Türkçe ders kitabında ise konuşma stratejilerine dair bir uygulamaya rastlanmaz. Kurudayıoğlu’na (2003) göre sınıfta uygulanacak etkinlikler konuşma eğitiminin zihinsel süreçlerini ve fiziksel unsurlarına yönelik olan diksiyonu geliştirici mahiyette olabilir. Bu etkinlikler sınıfın seviyesi ve sınıfın hedef davranışları göz önünde bulundurularak öğretmen tarafından ayarlanıp, değişik şekillerde uygulanabilir.

Konuşma becerisini değerlendirme durumu açısından incelenen kitaplar birbirine benzer özellikler taşımaktadır. Kitapların tümünde konuşma becerisini değerlendirmeye yönelik ölçütler içeren “Akran Değerlendirme Formu, Sunum Becerisi Değerlendirme Formu, Konuşma Becerisi Öz Değerlendirme Formu, Konuşmamı Değerlendiriyorum” gibi formlara yer verilmiş, bu bağlamda öğrencinin kendini veya başkalarını konuşma becerisi bakımından değerlendirmesine olanak sağlanmıştır. Buna karşın ölçme ve değerlendirme araçları bakımından en kapsamlı kitabın 8. sınıf düzeyine ait olduğunu söylemek mümkündür. Kitaptaki 6 etkinlikte konuşma becerisini değerlendirme araçlarına yer verilmiş, iyi bir konuşmanın ve konuşmacının taşıması gereken nitelikler liste halinde sunulmuştur. Yıldırım (2020), öğretmen görüşlerinden hareketle ortaokul öğrencilerinin konuşma becerilerini değerlendirdiği makalede sunum, dil bilgisi, telaffuz, kelime bilgisi gibi alt boyutlarda öğrenci konuşmalarında kusurlar bulunduğunu tespit ederek bu yanlışların giderilmesi adına Türkçe ders kitabı etkinliklerinin nitelikli olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayaz ve Yenen Avcı (2017), öğretmen kılavuz kitaplarını konuşma eğitimi açısından incelemiş ve kitaplarda ölçme ve değerlendirme durumu açısından birbirine benzer özellikler tespit etmiş, her sınıf seviyesinde çeşitli formlar aracılığıyla öğrencilerin hem kendilerini hem de başkalarını değerlendirmesine olanak sağlandığını ifade etmiştir.

Sonuç olarak; araştırmaya konu olan ortaokul Türkçe ders kitaplarının 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda belirtilen konuşma kazanımları açısından yetersiz kaldığı söylenebilir. Konuşma etkinliklerinin azlığı, programdaki her kazanımın ders kitaplarına yansıtılmaması, etkinlik yönergelerinin açıklayıcı olmayışı, etkinliklerin kazanımlara dengeli dağılmayıp bir kazanım etrafında

yığılması yönündeki bulgular konuşma kazanımlarının Türkçe ders kitaplarına bir plan ve sistem dâhilinde yansıtılmadığını ortaya koymaktadır.

Öneriler

Araştırmanın bulgularına ilişkin ulaşılan sonuçlar doğrultusunda şu öneriler geliştirilmiştir:

- Türkçe öğretiminde başat unsurlardan olan konuşma becerisinin kavratılmasında konuşma etkinlikleri temalara dengeli bir dağılım göstermelidir. Konuşma kazanımları kitap içinde dengeli bir biçimde kullanılmalıdır. Kazanımların kullanım sıklıklarında büyük farklılıklar olmamalıdır.
- Türkçe öğretim programında yer alan tüm konuşma kazanımları etkinliklere mutlaka yansıtılmalıdır. Çünkü yalnızca bir kazanım etrafında yığılan etkinlikler konuşma eğitimi açısından verimsiz olacaktır.
- TDÖP’de kazanımların kullanımına ilişkin alt sayı belirtme yoluna gidilebilir. Böylece etkinliklerin bir kazanımda yoğunlaşması ve bazı kazanımlara kitapta hiç yer verilmeyişi önlenmiş olur.
- Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki konuşma becerisi kazanımları metin ve etkinliklerde kullanılabilirlik açısından güncellenmeli, konuşma stratejileri açısından daha geniş bir yelpaze sunulmalıdır.
- Türkçe ders kitaplarının konuşma becerisine yer verme düzeyleri ve kullanılan yöntem teknikler sınıf seviyelerine göre yükselen bir grafik göstermelidir, konuşma hiçbir sınıf seviyesinde ihmal edilen beceri olmamalıdır.
- Türkçe ders kitapları konuşma becerisine daha çok yer veren etkinliklerle desteklenmelidir. Öğrencinin konuşma kaygısını giderme, motivasyonunu artırma adına canlandırma, beyin fırtınası, hafızada tutma tekniği, altı şapka düşünme tekniği gibi öğrenci aktifliği gerektiren farklı yöntemler de kitaplara yansıtılmalıdır.
- Konuşmanın zihinsel ve fiziksel süreçlerin beraber çalışmasının ürünü olan kompleks bir beceri olduğu öğretmenler tarafından önemsenmeli ve konuşma eğitimi yalnızca ders kitabı ile sınırlı tutulmamalıdır.
- TDÖP’nin önerdiği konuşma yöntem/tekniklerin sınıf düzeyleri açısından etkililiğini belirleyen deneysel araştırmalar yapılarak her sınıf seviyesinin öncelik, eksiklik ve yetkinlikleri ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Arslan, F. (2010). *Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin konuşma eğitimi ve konuşma etkinlikleri hakkındaki görüşleri (Kırıkkale İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Ayaz, H. ve Yenen Avcı, Y. (2017). Türkçe öğretmen kılavuz kitaplarında konuşma eğitimi. *International Journal Of Languages' Education And Teaching*, 5(1), 745-760. <http://dx.doi.org/10.18298/ijlet.1687>
- Baltacı, A.(2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*. 3(1), 1- 15.
- Bayrak Cömert, Ö. (2017). 2017 Türkçe dersi öğretim programında yer alan ortaokul düzeyindeki (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) konuşma becerisi kazanımlarına yönelik bir çalışma. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(3), 1331-1344. <http://doi.org/10.14686/buefad.344547>

- Benzer, A. ve Ünsal, F. (2019). Konuşma öğretiminin program ve ders kitabı ekseninde uygulamaya yansımaları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 647-662. <http://dx.doi.org/10.16916/aded.564213>
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çarkıt, C. (2019). 2018 Türkçe dersi öğretim programı bağlamında hazırlanan ortaokul Türkçe ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(17), 22-34. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.590555>
- Çetinkaya, V. (2020). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metin ve etkinliklerin tür ile kazanımlar açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Demir, S. ve Gül Özdi, B. (2019). Öğretmen görüşlerine göre ortaokul öğrencilerinin konuşma becerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 865-881. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.49440-431301>
- Dumanlı Kadızade, E. ve Önder, B. (2016). İlköğretim Türkçe programı ile Türkçe çalışma kitaplarındaki kazanım ve etkinliklerin konuşma becerisi açısından değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(5), 1104-1124.
- Erden, B. (2014). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programında konuşma eğitimine yönelik olarak önerilen yöntem/tekniklere ilişkin öğretmen görüşleri*.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Gün, E. (2018). *8.Sınıf Türkçe dersi konuşma eğitiminin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2014). *Anlatma teknikleri 2 uygulamalı konuşma eğitimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karasar, N. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemi* (34. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kuru, O. (2018). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin konuşma kaygılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(4), 2193-2206. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2018.18.41844-428575>
- Kuru, O. ve Güneş, F. (2017). Akıcı konuşma problemi yaşayan ilkököl 4. sınıf öğrencilerinin konuşma becerilerinin geliştirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 33-47. <https://doi.org/10.17556/erziefd.290811>
- Kurudayıoğlu, M. (2003). Konuşma eğitimi ve konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları-13, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, Bahar, 287- 309.
- Marangoz, M. M. (2014). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarında konuşma eğitimi uygulamaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5,6,7, ve 8. Sınıflar)*. Ankara
- Oryaşın, U. (2020). *Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin bütüncül bir anlayışla incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarıkaya, B. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki (5, 6, 7 ve 8. sınıf) etkinliklerin değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 64, 563-580. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat4047>

- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2006). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Temizkan, M. (2014). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının Türkçe dersi öğretim programındaki temel beceriler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(1), 49-72. <https://doi.org/10.16916/aded.99872>
- Yaman, E. (2007). *Konuşma sanatı*. (4. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, N. (2020). Öğretmen görüşlerine göre ortaokul öğrencilerinin konuşma kusurları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 597-610. <https://doi.org/10.16916/aded.689520>

İncelenen Kitaplar

- Çapraz Baran, Ş. ve Diren, E. (2020). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Anıttepe yayıncılık.
- Demirel, T. (2020). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: EKOYAY Eğitim Yayıncılık Matbaacılık.
- Erkal, H. ve Erkal, M. (2020). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 7. sınıf*. Ankara: Özgün Yayıncılık.
- Eselioğlu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2020). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. İstanbul: MEB Yayınları.